

Α και Ω. Σύμβολο της πρωτοχριστιανικής εποχής ιδιαίτερα διαδεδομένο. Αναφορά του έχουμε στην **Αποκάλυψη**: “ἐγὼ εἰμὶ τὸ ἄλφα καὶ τὸ ω, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος” (Αποκ. 1. 8) ἢ “ἐγὼ τὸ ἄλφα καὶ τὸ ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος” (Αποκ. 22. 13). Η **έννοιά** του εἶναι βαθύτατα θεολογική και σημαίνει κυρίως το πλήρωμα, την ολοκλήρωση, το “καθόλον”. Με αυτό σημαίνεται η **ατέρμονη παρουσία του Θεού**, η αιωνιότητα και το “αἰδιόν” του. Χρησιμοποιήθηκε στην **πρωτοχριστιανική τέχνη** και απαντάται στις κατακόμβες, σε νομίσματα, δακτυλίους, πόρπες κ.ά. με ποικίλους συνδυασμούς, στους οποίους πρωταρχική θέση έχει εκείνος **με τον σταυρό και το μονόγραμμα του Ιησού Χριστού**. (Γ. Σωτηρίου, *Χριστιανική και Βυζαντινή Αρχαιολογία*, Αθήνα 1941. Χρ. Βάντος, “Τα σύμβολα από άποψη Ποιμαντικής Ψυχολογίας”, στο *Σύμβολα και Συμβολική της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Πρακτικά Συνεδρίου Ι. Μητροπόλεως Δράμας*, 1991)

Αβάτου Διάταξις. Πρόκειται για διάταξη που συμπεριλήφθηκε στο **δεύτερο “Τυπικόν”** που είχε εισαχθεί στο Άγιο Όρος επί του αυτοκράτορα **Κωνσταντίνου του Μονομάχου** το έτος **1046**. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή **απαγορευόταν να εισέλθει στον χώρο του Άγιου Όρους γυναίκα**, στον χώρο δηλαδή όπου την κυριότητα ως **βασιλισσά** του είχε η **Θεοτόκος Μαρία**. Η διάταξη αυτή του “Αβάτου” από τότε και μέχρι σήμερα τηρήθηκε με ελάχιστες μόνο παραβιάσεις.

(Κ. Ράλλης, *Περί του Αβάτου των μοναστηρίων κατά το δίκαιον της ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας*, Αθήνα 1898)

Παναγία προστάτιδα του Αγ. Όρους (Φορητή εικόνα)

Αββάς. Λέξη που προέρχεται από τα **Συριακά** και σημαίνει **πατέρας**. Ο όρος αυτός ήταν σε ευρεία χρήση στην Αίγυπτο και στη Συρία. Χρησιμοποιήθηκε σε Ανατολή και Δύση και **επικράτησε κυρίως στη Δύση**, όπου σήμαινε τον **ηγούμενο** ή τον **πνευματικό** ενός μοναστηριού, που κατείχε σε αυτό την επόμενη από τον ηγούμενο θέση στη μοναστική ιεραρχία. Άνθρωπος ιδιαίτερης πνευματικότητας, **συγκέντρωνε γύρω του πολλούς** που διψούσαν να γευθούν τη σοφία του και να έχουν εμπειρία της πνευματικότητάς του. Η αυθεντικότητα των λόγων των αββάδων επηρέαζε πάντοτε τα μέλη της Εκκλησίας. Τα **αποφθέγματά** τους υπήρξαν ιδιαίτερα προσφιλή στον Χριστιανικό λαό.

(P. Benoit-L. DeLorenzi, *Charisma und Agape*, Rom 1983)

Χαρακτηριστική μορφή Αββά

Αββούνα. Ο όρος σημαίνει ο **πατήρ ημών** και χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τον **αρχηγό** της **Αβησσυνιακής Εκκλησίας***.

Αββούνα της Αιθιοπικής Εκκλησίας

Αβησσυνιακή Εκκλησία. Εκκλησία Μονοφυσική που μοιάζει με την Κοπτική και είχε κάποια σχέση μέχρι εξάρτηση από αυτήν κατά τον 13ο αι. Όταν βρισκόταν σε κατάσταση, ο επικεφαλής της, ο Αββούνα*, ο **Τέκλα Χαϊμάνοτ** όρισε οι διάδοχοί του να προέρχονται από την Κοπτική Εκκλησία. Με τη σύνοδο της **Φερράρας-Φλωρεντίας*** κηρύχθηκε η ένωση της Εκκλησίας της Αβησσυνίας με τη Δυτική Εκκλησία. Στη σύνοδο είχε παραστεί ένας ηγούμενος μονής της Ιερουσαλήμ που υπέγραψε τη διακήρυξη της **ένωσης**, ως εξουσιοδοτημένος από τον βασιλιά της χώρας του. Στα τέλη του **15ου αι.**, ο πάπας **Σίξτος Δ'** ίδρυσε μοναστήρι κοντά στον ναό του Αγίου Πέτρου της Ρώμης για χάρη των προσκνητών Αβησσυνών, το οποίο, στη συνέχεια, εξελίχθηκε στο **Ποντιφικικό Αιθιοπικό Κολλέγιο**. Κατά τον **16ο αι.** εγκαταστάθηκαν στην Αιθιοπία **Ιησουίτες** μοναχοί, και ο αυτοκράτορας της Αιθιοπίας αναγνώρισε ως επίσημη θρησκεία εκείνη των Δυτικών Χριστιανών. Στα μέσα όμως του 17ου αι. οι Ιησουίτες αναγκάστηκαν να **αποχωρήσουν** και έτσι αποκαταστάθηκαν τα εκκλησιαστικά πράγματα στη χώρα. Οι **Ιταλοί**, που κατά τους νεότερους χρόνους κατέκτησαν την Αιθιοπία, ανακήρυξαν την Εκκλησία της ανεξάρτητη, εγκαθιστώντας ως πατριάρχη τον τυφλό επίσκοπο **Αβραάμ** (1937). Ο Κόπτης πατριάρχης **Ιωάννης ΙΘ' τον αφόρισε** κατά το έτος 1939. Μετά την απελευθέρωση της χώρας από τον ζυγό των Ιταλών αποκαταστάθηκαν και πάλι οι σχέσεις Αβησσυνίας-Κοπτών της Αιγύπτου. Έτσι, παρέμεινε ένα είδος **πνευματικής εξάρτησης** της Αβησσυνιακής Εκκλησίας από την Κοπτική της Αιγύπτου.

(H. Hyatt, *The Church of Abyssinia*, London 1928. Αλεξάνδρος Τραχείας, "Η Αβησσυνιακή Εκκλησία", *Ορθοδοξία* 21(1927/28) 25-30, 69-78, 118-124, 162-167, 221-226)

Αβησσυνιακής Εκκλησίας Ίδρυσις. Στον εκχριστιανισμό της Αβησσυνίας θεωρείται ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο, κατά τον **4ο αι.**, ο καταγόμενος από την Τύρο **Φρουμέντιος**. Αυτός διητέλεσε παιδαγωγός του διαδόχου του θρόνου, **Αιζανά**. Είχε χειροτονηθεί **επίσκοπος** της πόλης **Ακσούμ** (Αυξούμης)* από τον **Μ. Αθανάσιο** και είχε βαπτίσει τον Αιζανά χριστιανό. Όταν αυτός ανήλθε στον θρόνο, δόθηκε σοβαρή ευκαιρία για μαζικό εκχριστιανισμό του λαού. Στο έργο αυτό συνέβαλε και ο αδελφός του Φρουμέντιου, **Αιδέσιος**. Οι αρχαίες πηγές αγνοούν τη δράση των δυο αδελφών και δίνουν τη μαρτυρία εκχριστιανισμού των Αβησσυνών από ομάδα **εννέα μοναχών του Παχώμιου**. Αυτοί ασφαλώς έδρασαν πριν από τον Φρουμέντιο, ο οποίος ίσως υπήρξε ο τελικός **διοργανωτής** της Αβησσυνιακής Εκκλησίας, που αρχικώς είχε την εξάρτησή της **από την Αλεξάνδρεια**.

(Αλεξάνδρος Τραχείας, "Η Αβησσυνιακή Εκκλησία", *Ορθοδοξία* 21(1927/28) 25-30, 69-78, 118-124, 162-167, 221-226)

Αβησσυνιακής Εκκλησίας κύρια Απόψεις. Τα έθιμα της Αβησσυνιακής Εκκλησίας δεν διαφέρουν από εκείνα της **Κοπτικής Αιγυπτιακής Εκκλησίας**, από την οποία οι Αβησσυνιοί έχουν ένα είδος πνευματικής εξάρτησης. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι Αβησσυνιοί πιστεύουν ότι έχουν στην κατοχή τους την **Κιβωτό*** της **Διαθήκης** των Εβραίων, την οποία νομίζουν ότι έφερε στη χώρα τους ο γιος της βασίλισσας του **Σαββά** και του **Σολομώντα**. Στον καθεδρικό ναό της παλιάς πρωτεύουσάς τους, **Αξούμ**, φυλάσσουν την Κιβωτό της Διαθήκης. Με-

Ο επικεφαλής της Εκκλησίας της Αιθιοπίας Abuna Tekle Haimanot στη Ρωσία

ταξύ των άλλων χαρακτηριστικών της πίστης τους είναι η χρήση **άζυμου*** άρτου στη Θεία Ευχαριστία, που όμως αναμιγνύεται με **μούστο**. Σχετικά με τις **τροφές** διακρίνουν **καθαρές και ακάθαρτες**, ενώ τηρούν και διάφορους, κατά τα Ιουδαϊκά έθιμα, καθαρμούς. **Γλώσσα της λατρείας** τους είναι η αρχαία Αιθιοπική, την οποία δεν κατανοούν ούτε οι κληρικοί τους.

(Αλέξανδρος Τραχείας, “Η Αβησσυνιακή Εκκλησία”, *Ορθοδοξία* 21(1927/28), σ. 25-30, 69-78, 118-124, 162-167, 221-226)

Αβινιόν (Avignon). Πόλη της Νότιας Γαλλίας, στον ποταμό Ροδανό, πρωτεύουσα των **Γαλατών Καβάρων**, στην οποία εγκαταστάθηκε, ύστερα από απαίτηση του Γάλλου βασιλιά Φίλιππου, ο **πάπας Κλήμης Ε΄** (1305-1314) από το Μπορντώ (Bordeau) σύμφωνα με απαίτηση του Γάλλου **βασιλιά Φίλιππου**. Το φαινόμενο είναι γνωστό ως η **αιχμαλωσία της Βαβυλώνας** του Παπισμού*.

Η εξάρτηση του πάπα από τους Γάλλους βασιλείς ήταν το χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής. Στο σύνολο **εφτά πάπες** διέμεναν στην πόλη της Αβινιόν για μεγαλύτερο ή μικρότερο διάστημα. Αργότερα, η εκλογή Ρωμαίου πάπα και η εγκατάστασή του στη Ρώμη οδήγησε στο **μεγάλο παπικό σχίσμα*** με δυο πάπες, τον **Ουρβανό ΣΤ΄**, στη Ρώμη, και τον **Κλήμεντα Ζ΄**, στην Αβινιόνα. Το σχίσμα αυτό είχε **διάρκεια σαράντα χρόνων**, με σοβαρές **συνέπειες**, ηθικές και υλικές, για την Παπική Εκκλησία. Επακολούθησαν **αλληλοαφορισμοί**, έτσι ώστε ο Χριστιανισμός της Δύσης να τελεί ολόκληρος κάτω από αφορισμό.

(E. Kraack, *Rom oder Avignon*, Marburg 1928)

Αβινιόν

Αβινιόν Διοικητικό Καθεστώς. Η μεγάλη διάρκεια της παπικής αιχμαλωσίας στην Αβινιόν, που αποκλήθηκε “**Βαβυλώνειος αιχμαλωσία***” και που η διάρκειά της ήταν **70 χρόνια**, είχε ως συνέπεια τα διοικητικά ζητήματα της ΡΚαθολικής Εκκλησίας να λάβουν **ιδιόμορφη κατεύθυνση**. Η **θεολογία** που είχε τον πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωσή τους άρχισε να υποχωρεί, αφήνοντας τη θέση της στο **Κανονικό Δίκαιο**.

Κύριο όργανο στη διοίκηση του Παπισμού παρέμενε πάντοτε ο **σύλλογος των καρδινάλιων**, που ο αριθμός των μελών του κυμάνθηκε κατά την περίοδο αυτή από **18 και μέχρι 26**. Η **συλλογική λειτουργία** του οργάνου αυτού καθίσταται κύρια και ο δυναμισμός του συνεχώς αυξάνει. Ο **έλεγχος** που το κογκλάβιο αυτό ασκεί σε όλα τα ζητήματα της Εκκλησίας είναι εμφανής και φθάνει μέχρι του σημείου να ασκείται εποπτεία και πάνω στον ίδιο τον πάπα, οπότε και γίνεται φανερό ότι το **παπικό πρωτείο** περνάει σε εποχή αποδυνάμωσής του. Η ισχύς αυτή του κογκλαβίου των καρδινάλιων προσελκύει την προσοχή των ηγεμόνων, οι οποίοι προσπαθούν να προσεταιρισθούν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό καρδινάλιων με το μέρος τους. Η συμμετοχή των καρδινάλιων στις **εκκλησιαστικές προσόδους** συνετέλεσε στον πλουτισμό τους, αλλά και στη διαφθορά που έντονα έκανε την εμφάνισή της στις αυλές τους. Συνέπεια του γενικότερου πνεύματος που επικρατούσε, και ειδικότερα και του νομικού, ήταν ότι αυξήθηκε η **γροφειοκρατία**. Κάτι επωφελές που προέκυψε από αυτό ήταν ότι άρχισαν να τηρούνται **αρχαία**,

Αβινιόν. Τα ανάκτορα των παπών

στα οποία κατέθεταν τα εκκλησιαστικά και άλλα έγγραφα. Τα **δικαστήρια** οργανώθηκαν καλύτερα και δίκαιζαν με βάση τις αποφάσεις των συνόδων και το περιεχόμενο των συλλογών κανόνων που ευρύτατα τότε κυκλοφορούσαν. Το αναγεννητικό πνεύμα που επικράτησε ως προς το **Ρωμαϊκό δίκαιο** συνετέλεσε στην ευρυθμότερη λειτουργία των δικαστικών σωμάτων, αλλά και στην τυποποίηση των αποφάσεων και στην αύξηση περαιτέρω της γραφειοκρατίας. Ο πάπας, ακόμη, επικράτησε, κυρίως τότε, να διαχειρίζεται όλες τις **εκκλησιαστικές και συγχρόνως και πολιτικές θέσεις** σε οποιοδήποτε σημείο του ΡΚαθολικισμού, έτσι ώστε να δημιουργείται άμεση **εξάρτηση** από αυτόν όλων των αξιωματούχων και να εισρέουν στα ταμεία του σημαντικά **χρηματικά ποσά** που προέρχονταν από δικαιώματά του για την εκχώρηση των θέσεων που πραγματοποιούσε. Τέλος, η **φορολογία** που είχε τότε επιβληθεί, για να αντιμετωπισθούν τα τεράστια έξοδα που συνεπάγονταν η δαπανηρή ζωή της αυλής των παπών, αλλά και οι πόλεμοι τους οποίους αυτοί διεξήγαν, είχε φθάσει στο αποκορύφωμά της. (E. Dupré, Theseider, *Papi di Avignon e la questione romana*, Firenze 1939)

Αβουρφαράτς Γρηγόριος (Βαρεβραίος +1286). Διάσημος **Ιακωβίτης συγγραφέας**, γιος γιατρού, που και ο ίδιος επιτηδύηκε την **ιατρική**. Διετέλεσε **επίσκοπος Γκούββα και Μασούλης** και του αποδόθηκε ο τίτλος του **“μαρφιάν”***, που του εξασφάλισε τη **δευτέρα θέση στην ιεραρχία** των Ιακωβιτών. Τα κυριότερα **συγγραφικά έργα** του ήταν: *Χρονολογικό Συριακό, Χρονολογικό Εκκλησιαστικό, Ταμείον Μυστηρίων, Νομοκάνων, Το βιβλίον της Περιστεράς, Ιερά Λυχγία* και πολλά ποιήματα.

(A. Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur*, Bonn 1922, σ. 312-320)

Αβραξάς. Λέξη **μαγική** που χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τους **Γνωστικούς***, **δηλωτική του αριθμού των ημερών του έτους (365)**. Το άθροισμα των αριθμών στους οποίους αντιστοιχούν τα 7 γράμματα της λέξης δίνουν τον παραπάνω αριθμό. Αυτός **κάλυπτε το κενό μεταξύ θεού και δημιουργίας**, για να εμφανισθεί το πλήρωμα. Η **μαγική λέξη** χαρασσόταν σε **δακτύλιους*** ή άλλους λίθους που τους χρησιμοποιούσαν ως **αλεξητήρια κακού**.

Αγαμία Επισκόπων. Αρχικώς δεν δόθηκε ιδιαίτερη σημασία αν οι κληρικοί ήταν άγαμοι ή έγγαμοι. Ο **5ος Αποστολικός Κανόνας** τόνιζε ότι δεν έπρεπε να αποβάλλει την γυναικά του αυτός που προαγόταν στον βαθμό του επισκόπου. Όμως στην εποχή του **Ιουστινιανού***, με βάση τις **Νεαρές*** 6, κεφ. 1 του έτους 535, και 123, κεφ. 1 του έτους 546, τέθηκε **απαγόρευση προαγωγής** στον βαθμό του επισκόπου εγγάμων κληρικών. Την απαγόρευση αυτή επικύρωσε και η **εν Τρούλλω σύνοδος*** (681). Η σύνοδος αυτή επέβαλε τον **χωρισμό των επισκόπων από τις τυχόν συζύγους** τους. Η **Δυτική Εκκλησία** υιοθέτησε τις αποφάσεις των **συνόδων Ελβίρας και Αρελάτης**, και επέβαλε την **αγαμία** γενικώς στον κλήρο, αν και δεν έλειψαν και αντίθετα παραδείγματα.

(Σεραφείμ Παπακώστας, *Η κατά Χριστόν αγαμία και αι μοναστικά αδελφότητες κατά τους Πατέρας της Εκκλησίας*, Αθήναι 1961)

Αγαμία κλήρου. Αρχαία **συνήθεια** της Εκκλησίας υπήρξε να μην παντρεύονται οι πιστοί μετά τη χειροτονία τους. Τη συνήθεια αυτή υποστήριξε ο **Παφνούτιος** στην Α' Οικου-

μενική Σύνοδο*. Φαίνεται επομένως ότι ο γάμος επιτρεπόταν στους κληρικούς, πριν όμως από τη χειροτονία τους. Η σύνοδος της Νεοκαισαρείας (μετά το 314) ρητώς απαγόρευσε τον γάμο των πρεσβυτέρων μετά τη χειροτονία*. Πριν από τη χειροτονία φαίνεται ότι επιτρεπόταν μόνο ένας γάμος, σύμφωνα με τη σχετική εντολή που περιλαμβάνονταν στις *Ποιμαντικές Επιστολές* (Α' Τιμ. 3. 2, Τίτ. 1. 6). Στη Δύση η προσπάθεια του Ρώμης Κάλλιστου (220) να γίνονται δεκτοί στον κλήρο δίγαμοι και τρίγαμοι και να τελούνται γάμοι μετά τη χειροτονία δεν ευοδώθηκε. Στη Δύση κυρίως θεωρήθηκε ο γάμος των κληρικών ασυμβίβαστος με την ιεροσύνη, ίσως εξαιτίας του γεγονότος ότι εκεί είχε επικρατήσει η συνήθεια να τελείται από τους κληρικούς καθημερινά η Θεία Ευχαριστία, οπότε και υπήρχε η ανάγκη αποχής των κληρικών από τη συνουσία με τις συζύγους τους. Για την ανάγκη αυτή έκανε λόγο η σύνοδος της Ελβίρας (μετά το 300). Επομένως, η απαγόρευση του γάμου ήταν συνήθεια της Δυτικής Εκκλησίας που δεν έγινε αποδεκτή από την Ανατολική, παρά την προσπάθεια του Κορδούης Όσιου να την περάσει ως απόφαση της Α' Οικουμενικής Συνόδου.

(A.W. R. Sipe, *Celibary*, Liguori 1996)

Ευλογία γάμου

Αγάπαι. Συνεσιάσεις των πρώτων Χριστιανών που είχαν διττό χαρακτήρα. Ανταποκρίνονταν στις κοινωνικές ανάγκες τους, με τη φτώχεια που τότε επικρατούσε, για ανακούφιση των πενήτων και παρείχε τη δυνατότητα ενός ύψιστου συμβολισμού, ανταποκρινόμενου στην ιδέα της ενότητας, μέσω της αγάπης. Κατά το Α' Κορ. 11. 20-34, οι αγάπες ήταν στενά συνδεδεμένες με τη Θεία Ευχαριστία. Υποστηρίχθηκε μάλιστα ότι αυτές αποτελούν την αρχέγονη μορφή του βασιικού αυτού μυστηρίου της Εκκλησίας. Διαφωτιστικές σχετικές πληροφορίες βρίσκουμε στον Τερτυλιανό* (Απολ. 39). (H. Lietzmann, *Messe und Herrnmahl*, Bonn 1926)

Ο Μυστικός Δείπνος προτύπωση των αγάπων (Τοιχογραφία Μονής Σταυρονικήτα)

Αγγαρείαι. Λέξη αραμαϊκής ή περσικής προέλευσης που δήλωνε ειδικά την αναγκαστική προσφορά οδηγών με τα υποζύγια τους για μεταφορά διαφόρων ειδών, χρήσιμων στις κρατικές υπηρεσίες (*cursus publicus*).

Οι Ισραηλίτες εκτελούν αγγαρείες για χάρη των Αιγυπτίων

Αγγελογονία. Το φαινόμενο της Αγγελογονίας εμφανίζεται κυρίως εξαιτίας της αποδοχής του Δυαλισμού*. Η δυσκολία είτε στον ειδωλολατρικό κόσμο είτε στον χριστιανι-

κό να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ αγαθού Θεού και ύλης (του κακού) οδήγησε πολλούς στην αποδοχή της ιδέας της Θεογονίας και της Αγγελογονίας, δηλαδή στην **αποδοχή μιας σειράς από θεούς ή αγγέλους**. Η ιδέα της Αγγελογονίας απαντάται στον **Φίλωνα τον Ιουδαίο*** και στους **Γνωστικούς***.

(E. Peterson, *Frühkirche, Judentum und Gnosis*, Studien und Untersuchungen, Freiburg 1959)

Τα μεταξύ Θεού και ανθρώπων ουράνια όντα,
οι άγγελοι (Εικόνα του 19ου αι.)

Άγγελοι. Σύμφωνα με την προς *Εβραίους* *Επιστολή*, 1. 14, οι άγγελοι είναι **“λειτουργικά πνεύματα αποστελλόμενα εις διακονίαν”**. Η από μέρους τους **δοξολογία του Θεού**, η **εκτέλεση των βουλών του** και η **προστασία των ανθρώπων** αποτελούν το κύριο έργο τους. Οι άγγελοι είναι **γνωστοί από την Π.Δ.**, στην οποία γίνεται ειδική μνεία και **ονομάτων** τους. Σε **απόκρυφα** βιβλία της Π.Δ. και της Κ.Δ. γίνεται **ευρύτερος λόγος** για τους αγγέλους και σημειώνονται και άλλα ονόματά τους. Ο **απόστολος Παύλος** κάνει λόγο για διάφορα **τάγματα αγγέλων**, όπως **“θρόνους, κυριότητες, αρχές, εξουσίες”** (*Κολ.* 1. 16), που η περιγραφή τους σε τάξεις γίνεται στη συνέχεια λεπτομερέστερη από τα *Αρεοπαγιτικά Συγγράμματα*. Στο απόκρυφο βιβλίο *Αποκάλυψη του Μωσή* τονίζεται ως εξής η κατάταξη των αγγέλων: **“και προσέταξεν ό Θεός, ίνα συνέλθωσιν πάντες οι άγγελοι ένώπιον αυτού, έκαστος κατά την τάξιν αυτού”**. Ένα μέρος των αγγέλων είναι εντεταλμένο σε **υπηρεσίες κάτω στη γη**, φροντίζοντας τους ανθρώπους, τα ζώα και τη φύση. Σε όραμά του ο *Ερμάς* αναφέρεται στον άγγελο των ζώων, ενώ ο απολογητής *Αθηναγόρας* και ο *Ωριγένης* μιλούν για τις παραπάνω ειδικές αποστολές των αγγέλων. Στην *Αποκάλυψη του Ιωάννου* γίνεται λόγος για **αγγέλους που προϊστάται των εκκλησιών**. Ασφαλώς εδώ γίνεται αναφορά στους **επισκόπους**. Ο ρόλος των αγγέλων κατά την **τέλεση της λατρείας** θεωρείται σημαντικός, μια και ο δικός τους προορισμός είναι να λατρεύουν τον Θεό. Στην **εικονογραφία** έλαβαν εξέχουσα θέση.

(Jean Danielou, *Les anges et leur mission d'après les Pères de l'Église*, Ed. de Chevêtogne, Collection Irénikon 5/ 1952)

Αγγελοφάνειαι. Η *Γραφή*, Παλαιά και Νέα Διαθήκη, παρουσιάζει πολλές αγγελοφάνειες, με τις οποίες **αναγγέλλονται κυρίως οι βουλές του Θεού**. Οι αγγελοφάνειες είναι ενταγμένες στο **σωτηριώδες έργο του Θεού**. Το έργο των αγγέλων, όπως παρουσιάζεται στα συγγράμματα του *Διονύσιου του Αρεοπαγίτη*, είναι κατ' εξοχήν **φωτοδοτικό**. Μια συνεχώς κινούμενη δραστήρια ιεραρχία εκ των άνω προς τα κάτω φέρνει αδιάκοπα τις **ελλάμψεις** στον κόσμο και στους ανθρώπους. Έτσι, οι αγγελοφάνειες και φωτοφάνειες δεν είναι τίποτε

Σύναξη αγγέλων
(Εικόνα 18ου αι.)

άλλο παρά οι **Θεοφάνειες**, οι τόσο απαραίτητες για **απόκτηση γνώσης** από πλευράς ανθρώπων, **φωτισμό** και **σωτηρία** τους.

(Jean Danielou, *Les anges et leur mission d'après les Pères de l'Église*, Ed. de Chevêtagne, Collection Irénikon 5/ 1952)

*Οι άγγελοι υπηρετούν τον Χριστό κατά τη βάπτισή του
(Από τη Μονή Σταυρονικήτα)*

Αγγλικανική Εκκλησία. Η επίσημη κρατική Εκκλησία της Αγγλίας. Οι Άγγλοι αρχικώς ανήκαν στη ΡΚαθολική Εκκλησία, μετά όμως από τη Μεταρρύθμιση, αφού άφησαν να παρεισφρήσουν στις ιδέες και την πρακτική τους στοιχεία του Προτεσταντισμού, **αποσπάστηκαν** από αυτήν. Στην απόσπαση αυτή σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι **σχέσεις των βασιλέων της Αγγλίας με την παπική αρχή**. Επί **Ερρίκου Α'** υποχρεώθηκε ο Αγγλικός κλήρος να αναγνωρίσει ως **κεφαλή του τον βασιλιά** της Αγγλίας. Η κίνηση για **αποδοχή των μεταρρυθμιστικών ιδεών** υποστηρίχθηκε από αρχιεπισκόπους του Καντέρμπουρου, όπως τον **Θωμά Κράμμερ**, που επέβαλε, με τη συμπαράσταση του βασιλιά **Εδουάρδου ΣΤ'**, το **Βιβλίο Κοινής Προσευχής**. Βασικό ρόλο στη κίνηση αυτή έπαιξε και η αναγνώριση αρχικώς των **42 άρθρων της Ομολογίας**, που στη συνέχεια αναθεωρήθηκαν και **συνοψίστηκαν σε 39**. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στους κόλπους της Αγγλικανικής Εκκλησίας παρουσιάστηκαν **τρεις βασικοί κλάδοι**: 1. Η **Υψηλή Εκκλησία**, με επισκόπους και τύπους λατρείας που καθολικίζουν και με θεολογία προτεσταντίζουσα, 2. η **Χαμηλή Εκκλησία**, με σοβαρές καλβινίζουσες τάσεις και 3. η **Ευρεία Εκκλησία**, με ορθολογίζουσες κατευθύνσεις. Παρά τις υφιστάμενες μεταξύ των τριών κατευθύνσεων διαφορές, λειτουργούν ως **ενοποιητικά στοιχεία** τους η **υπαγωγή τους στον βασιλιά**, η **Βίβλος** και το **Κοινό Προσευχτήριο** καθώς και το **επισκοπικό αξίωμα**.

(G. Garbett, *The Church of England*, London 1954)

Αγγλοκαθολικοί. Αποκλήθηκαν Αγγλοκαθολικοί εκείνοι από τους **Πουσεύτες*** ή **Τελετόφιλους*** που είχαν ενισχύσει και αναζωογονήσει τη λεγόμενη **Υψηλή Αγγλικανική Εκκλησία**, κομίζοντας πλείστα όσα στοιχεία στη λατρευτική ζωή από τον Καθολικισμό. Αυτοί όμως τελικά δεν παρέμειναν στους κόλπους της Υψηλής Αγγλικανικής Εκκλησίας, αλλά **συνέπηξαν ιδιαίτερη κίνηση** που αυτοαποκλήθηκε "**Καθολική**" ή των "**Αγγλοκαθολικών**". Παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιούσε πολλά στοιχεία της Καθολικής Εκκλησίας και είχε με αυτήν σοβαρές ομοιότητες, εντούτοις **δεν ταυτίστηκε με τους Καθολικούς** της Αγγλίας που είχαν άμεση σχέση και εξάρτηση από την Παπική Εκκλησία.

(S. N. Winboll, *Britain under the Romans*, Pelikan books 1945. W. R. Stephens - W. Hunt, *History of the English Church*, 9 τόμοι, London 1899-1910)

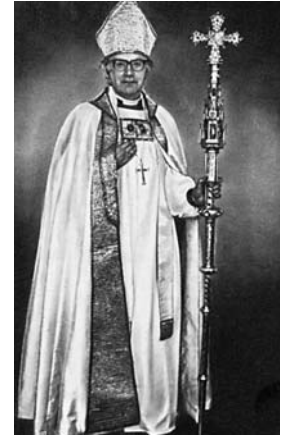

*Καθεδρικός ναός στην Αγγλία
(20ος αι.)*

Αγγλοσαξόνων Βρετανίας Εκχριστιανισμός. Εκτός από τις προσπάθειες που κατέβαλαν **Ιρλανδοσκότοι μοναχοί** του μοναστηριού της Ιώνης, ο πάπας **Γρηγόριος Α'** (596)

έστειλε τον μοναχό της μονής του Άγιου Ανδρέα της Ρώμης **Αυγουστίνo** στη Βρετανία, συνοδευόμενο από **39 άλλους μοναχούς**, προκειμένου να επιτελέσει το **ιεραποστολικό έργο**. Η εγκατάστασή του στο Καντέρμπουρυ του Κέντ ήταν επιτυχής, μια που η **σύζυγος του ηγεμόνα** του κρατιδίου του Κέντ ήταν **χριστιανή** και παρέσχε κάθε δυνατή βοήθεια στο έργο του. Ο Αυγουστίνος αρχικώς είχε τον **τίτλο του ηγουμένου**, σύντομα όμως καταστάθηκε **επίσκοπος** και τελικά **μητροπολίτης Λονδίνου** (601). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι όσοι εκχριστιανίσθηκαν από τη Ρώμη διατήρησαν τα **Ρωμαϊκά εκκλησιαστικά έθιμα**, ενώ ένα **άλλο μέρος τα Ιρλανδοσκωτικά**. Επομένως ο **σχηματισμός δυο εκκλησιών** ευδιάκριτων μεταξύ τους έγινε πραγματικότητα που δεν άφηνε τους ηγεμόνες αδιάφορους. Έτσι ο ηγεμόνας Οσίου συγκάλεσε εκπροσώπους των δυο κατευθύνσεων στο **μοναστήρι Γουϊτμπυ για να συζητήσουν τις διαφορές** που είχαν προκύψει μεταξύ τους. Κατά τη σύσκεψη ο ηγεμόνας ρώτησε τους εκπροσώπους αν είναι αληθές ότι ο Χριστός είχε πει στον απόστολο **Πέτρο** το “σὺ εἶ Πέτρος...”. Όταν βεβαιώθηκε γι’ αυτό, δήλωσε ότι έπρεπε επομένως να ακολουθηθεί **ό,τι εκείνος είχε παραδώσει στην Εκκλησία της Ρώμης**. Έτσι, επικράτησαν τα **Ρωμαϊκά έθιμα** στην Αγγλοσαξονική Εκκλησία.

(W. R. Steffens - W. Hunt, *History of the English Church*, 9 τόμοι, London 1899-1910)

Ο Ποιμένας της Αγγλικανικής Εκκλησίας Robert Runcie

Αγία ζώνη. Η ζώνη που **φυλασσόταν στη Βασιλική της Παναγίας των Χαλκοπρατειών**, που θεωρείται ότι χτίστηκε από την αυτοκράτειρα **Πουλχερία** στα 450 και βρισκόταν σε χώρο όχι μακριά από την Αγία Σοφία. Το άγιο αυτό λείψανο της ζώνης λέγεται ότι **το προσκόμισε** στην Πόλη ο **Ιουστινιανός***, έχοντάς το αποκομίσει **από τα Ζήλα** ή από τα **Ιεροσόλυμα**, κατά άλλη όμως εκδοχή, με κομιστή τον **Αρκαάδιο**.

(J. Ebersolt, *Sanctuaires de Byzance*, Paris 1921)

Αγίας Γραφής κατά Περικοπές Ανάγνωσις. Στην **Ιουδαϊκή Συναγωγή** υπήρχε η συνήθεια να διαβάζονται **περικοπές από τον Νόμο και τους Προφήτες**. Αυτή φαίνεται ότι πέρασε και στον Χριστιανικό κόσμο από τη στιγμή που άρχισε να γίνεται η αντιγραφή και η γενική χρήση των κειμένων της Καινής Διαθήκης. Κατά τη θεία λατρεία αισθάνονταν οι πιστοί την **ανάγκη να ενθυμούνται τους λόγους του Κυρίου και των Αποστόλων**. Έτσι, από τη στιγμή που είχαν στα χέρια τους τα Ευαγγέλια και τις Επιστολές των Αποστόλων προέβαιναν στην **ανάγνωση ορισμένων αποσπασμάτων από αυτά τα κείμενα**. Αυτό κυρίως φαίνεται ότι γινόταν **αρχικώς κατά την Κυριακή των Βαΐων, τη Μεγάλη Εβδομάδα και κατά τη Διακαινίσμο**, οπότε και διαβάζονταν **συγκεκριμένες περικοπές** που είχαν σχέση με το νόημα αυτών των ημερών. Αυτή η **συνήθεια** σύντομα **επεκτάθηκε**

Ιερό Ευαγγέλιο με περίτεχνο κάλυμμα

και κατά τις λοιπές Κυριακές και σε άλλες γιορτάσιμες ημέρες. Έτσι προήλθε το έθος να διαβάζονται καθορισμένες πια περικοπές κατά τη λατρεία όλων των ημερών, χωρίς αυτές οι περικοπές να παρουσιάζουν οπωσδήποτε μια νοηματική συνέχεια και συνέπεια. Ο **Ευθάλιος**, που έζησε στα μέσα του 4ου αι. στη Συρία, **κατάρτισε σειρά από 57 περικοπές** για την ανάγνωσή τους στη λατρεία. Φαίνεται πολύ πιθανό κάτι παρόμοιο να είχε κάνει και ο **Ιερώνυμος*** για τη Δύση. Ο πρώτος όμως που κατάρτισε **σειρά περικοπών για όλο το έτος** ήταν ο πρεσβύτερος **Μουσαίος** στη Μασσαλία (~450). Οι Ευαγγελικές περικοπές στην Ανατολή έλαβαν την επωνυμία **“Ευαγγελίαρια”** και στη Δύση **“Llectionaria”** και ο χρόνος της συγρότησής τους τοποθετείται στον **8ο αι.**

(B. Έξαρχος, *Το παρ' ημίν σύστημα βιβλικών αναγνωσμάτων... Α' Ο κινητός κύκλος*, Αθήναι 1935. H. Obermayer, *Kleines Stuttgarter Bibel-Lexicon*, Stuttgart 1999)

Αγίας Γραφής Μετάφρασις εις την Δανικίν Γλώσσαν. Με τις **Μεταρρυθμίσεις** που έγιναν στη Δανική Εκκλησία κυκλοφόρησε κατά το έτος **1523** μετάφραση της Αγίας Γραφής στη Δανική γλώσσα.

(H. Obermayer, *Kleines Stuttgarter Bibel-Lexicon*, Stuttgart 1999)

Αγίας Γραφής Μετάφρασις υπό Ουίλλιαμ Τύνταινλ. Μία από τις μεταφράσεις που έγιναν στην Αγγλική γλώσσα κατά την περίοδο της βασιλείας του **Ερρίκου Η'** ήταν και εκείνη του **Ουίλλιαμ Τύνταινλ**. Η μετάφραση αυτή βρέθηκε στο **κλίμα των μεταρρυθμίσεων** και, όπως ήταν φυσικό, αντιμετώπιστηκε ως **νεωτερισμός της εποχής**, γι' αυτό και **ο συντάκτης της** διώχθηκε. Η σύλληψή του έγινε στα **1536** στις Βρυξέλλες, όπου και **θανατώθηκε**.

(Ιω. Αναστασίου, *Προϋποθέσεις της Μεταρρυθμίσεως της Αγγλικανικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1961. H. Obermayer, *Kleines Stuttgarter Bibel-Lexicon*, Stuttgart 1999)

Παλιό Ευαγγέλιο, δώρο του Ιβάν του Τρομερού στον καθεδρικό ναό του Ευαγγελισμού στη Μόσχα

Αγίας Γραφής Πρώτη Μετάφρασις εις την Αγγλικήν. Ο **Ιωάννης Βίκλιφ** (14ος αι.), καθηγητής της θεολογίας και φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, ανάμεσα στις **μεταρρυθμιστικές ενέργειές** του για χάρη της Εκκλησίας της Αγγλίας συμπεριέλαβε και τη **μετάφραση της Γραφής στην Αγγλική γλώσσα**. Η μετάφραση έγινε **με τη βοήθεια φίλων** του **από τη Λατινική** στην Αγγλική γλώσσα. Αυτή η μετάφραση ήταν η **ολοκληρωμένη της Γραφής**, ενώ πριν από αυτήν μόνο μέρη της υ-

Γραφή Ευαγγελίων (χειρόγραφο 16ου αι.)

